

هنر به روایت قدرت

(خوانش ساختار چند وجهی نگاره های متأثر از قرآن در عصر صفوی)

www.ketab.ir

ابوالقاسم دادور | ندا شفیقی

سرشناسه	دادور، ابوالقاسم، ۱۳۴۱ - Dadvar, Abolghasem
عنوان و نام پدیدآور	هنر به روایت قدرت : (خوانش ساختار چند وجهی نگاره‌های متأثر از قرآن در عصر صفوی) / ابوالقاسم دادور، ندا شفیقی.
مشخصات نشر	سمتان : آبرخ، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۵۵ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۷۵۴۲-۱-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
عنوان دیگر	خوانش ساختار چند وجهی نگاره‌های متأثر از قرآن در عصر صفوی.
موضوع	نقاشی اسلامی -- ایران -- زمینه و موضوع
موضوع	Islamic painting -- Iran -- Themes, motives
موضوع	نقاشی -- ایران -- زمینه و موضوع
موضوع	Painting -- Iran -- Themes, motives
موضوع	نقاشی ایرانی -- تاریخ -- ۹۰۷ - ۱۱۴۸ ق. -- زمینه و موضوع
موضوع	Painting, Iranian -- History -- Themes, motives ۱۵۰۲ - ۱۷۳۶
موضوع	قرآن در هنر
موضوع	Qur'an -- In art
موضوع	اسلام و هنر
موضوع	Islam and art
شناسه افزوده	شفیقی، ندا، ۱۳۶۴ -
رده بندی کنگره	۹۸۰ ND
رده بندی دیویی	۹۵۸/۷۵۹
شماره کتابشناسی ملی	۷۵۷۹۱۷۹
وضعیت رکورد	فیبا



انتشارات آبرخ

هنر به روایت قدرت

(خوانش ساختار چندوجهی نگاره‌های متأثر از قرآن در عصر صفوی)
دکتر ابوالقاسم دادور؛ استاد دانشگاه الزهرا (س)، دکتر ندا شفیقی؛ مدرس دانشگاه

چاپ نخست: ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه، چاپ نیک

طرح جلد و صفحه‌آرایی: ندا شفیقی

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۵۴۲-۱-۴

مرکز پخش: پخش نقش‌آور، تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۱۶۴۱

خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان لبافی‌نژاد - پلاک ۲۱۶ - واحد ۲

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۳	 فصل اول؛ مروری بر تاریخ عصر صفوی
۱۵	 بخش اول، شرایط و ساختار عمومی
۱۵	 نگاهی به روند ظهور تا سقوط صفویان (۹۰۷-۱۱۳۵ ه.ق)
۱۸	 بیدایش دولتی نوین
۲۴	 جایگاه پادشاهان
۲۷	 آرمان تشیع
۳۰	 تشیع غالبانه و تشیع امامی
۳۴	 نقش تشیع در نظام سیاسی و قضایی
۳۶	 مناسبات روحانیون و حکومت
۴۰	 تأثیر مذهب در تکوین هویت جدید
۴۱	 اوضاع اقتصادی
۴۳	 شرایط و طبقات اجتماعی
۴۷	 بخش دوم؛ فرهنگ و هنر
۴۷	 فرهنگ در عصر صفوی
۴۸	 هنر در عصر صفوی
۵۱	 مکاتب نگارگری
۵۱	 - مکتب نگارگری تبریز دوم
۵۳	 - مکتب نگارگری مشهد
۵۴	 - مکتب نگارگری قزوین
۵۶	 - مکتب نگارگری شیراز و بخارا
۵۷	 - مکتب نگارگری اصفهان
۵۸	 تأثیر مذهب بر نگارگری
۶۳	 فصل دوم؛ نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر
۶۵	 درآمدی بر نشانه‌شناسی اجتماعی

۶۶	آشنایی با نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر
۶۷	ساختار نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر
۶۹	الگوی نحو بصری
۷۱	فرا نقش‌های منابع نشانه‌ای در تصویر
۷۱	- فرا نقش باز نمودی
۷۲	الگوی روایی
۷۶	الگوی مفهومی
۷۶	طبقه‌بندی
۷۷	نمادین
۷۸	تحلیلی
۷۸	- فرا نقش تعاملی
۷۹	تماس
۸۳	فاصله اجتماعی
۸۴	زاویه دید
۸۵	- فرا نقش ترکیبی
۸۵	ارزش اطلاعاتی
۸۸	قاب‌بندی
۹۰	برجسته‌سازی
۹۱	مدالیت (وجهیت)
۹۲	مدالیت بصری
۹۵	فصل سوم؛ خوانش نشانه‌شناختی نگاره‌های متأثر از قرآن
۹۷	درآمد
۹۹	داستان آفرینش در قرآن
۱۰۱	معرفی و تحلیل نگاره‌های منتخب داستان آفرینش
۱۰۱	- نگاره اول؛ فرشته‌ها به آدم و حوا سجده می‌کنند
۱۰۹	- نگاره دوم؛ رانده شدن آدم و حوا از بهشت
۱۱۵	مضامین اخروی در قرآن
۱۱۶	معرفی و تحلیل نگاره‌های منتخب مضامین اخروی
۱۱۶	- نگاره سوم؛ روز داوری
۱۲۴	- نگاره چهارم؛ صحرای محشر

مقدمه

تشکیل دولت صفوی پدیده‌ای نوظهور در ایران پس از اسلام بود که اندیشه‌ی حکومت را بر اساس دیانت شیعی و ملیت تاریخی تعریف می‌کرد. در این مقطع، قدرت مشروعیت بخش تشیع به همراه قدرت مدیریت تصوف بر این مهم تأکید نهاد که می‌تواند جامعه‌ای نو بسازد، بدین ترتیب بعد از حدود نه‌صد سال، هویت مستقل ایرانی سر برآورد. صفویان از سه منبع اساسی برای مشروعیت حکومت خود بهره می‌گرفتند:

(۱) به‌عنوان نمایندگان مهدی (ع) امام غایب، خود را از اعقاب امام موسی کاظم، امام هفتم شیعیان می‌دانستند و بنابراین مدعی بودند از نوعی عصمت برخوردارند.

(۲) در رد صوفی‌های صفوی، خود را مرشد و راهبر معنوی تلقی می‌کردند و بدین‌وسیله اطاعت مطلق پیروان را می‌خواستند.

(۳) خود را از دودمان یزدگرد سوم، آخرین پادشاهی ساسانی (قبل از اسلام) می‌دانستند و می‌گفتند دختر یزدگرد سوم به همسری امام حسین، امام سوم شیعیان در آمده است (فوران، ۱۳۷۸، ۷۹).

آن‌ها با استفاده از این سه منبع خود را واحد تأسیس دولت می‌دانستند و بر این مهم تأکید داشتند که حکومت آن‌ها یادآور تاریخ پادشاهی ساسانی و مشروعیت حق تشیع برای جانشینی پیامبر است. در این میان تمامی امکانات و لوازم دفع از مقبولیت خویش در جامعه را بسیج و از آن بهره گرفتند که عامل اعتقاد انسانی، مهم‌ترین ابزار در این مسیر بود. چراکه در تاریخ سیاسی ایران، در مقطعی که بیشتر مردم دارای دین و عقیده‌ای واحد بودند، دین نقشی وحدت‌بخش را ایفا کرده و با توجه به قدرت و نفوذ معنوی خود، دیگر مؤلفه‌های هویتی را تحت‌الشعاع قرار داده است. تجربه دوره صفویه نیز نشان می‌دهد که مذهب از عناصر اساسی بوده که جوامع انسانی به آن احساس تعلق و وفاداری داشتند و صفویان نیز به‌عنوان یک دولت قدرتمند و مستقل خود را مدافع مذهب تشیع می‌دانستند. به همین منظور این استراتژی را در اشکال و شاخه‌های متعدد هنر نیز بسط دادند که نتیجه‌ی آن آفرینش‌گری هنری در سیمپله‌ی گفتمان مسلط و قدرت رسمی شد.

از سوی دیگر، نمود و نشانه‌های تحولات اجتماعی و عقیدتی عصر صفوی به‌ویژه تغییر مذهب، در هنر نگارگری این دوره شاید بیش از سایر شاخه‌های هنری قابل‌مشاهده باشد.